

közi sikerét is elősegíti és ezzel hozzájárul a világméretekben kibontakozó szocialista forradalom végső győzelméhez.

Törekedjék a szebbre, a jobbra, a nemesebbre, lelkesedéssel hassa át az alkotás, a tenni akarás vágya. Legyen a pedagógus élesztő hatóerő, a maradisággal, a zártsággal, az élheteretlenséggel szemben. Szeresse a magyar földet, a magyar hazát és ehhez való ragaszkodás vezérelje munkáját.

Legyen tudatában annak, hogy Magyarország felszabadulása, a magyarság értékeinek kivirágzási lehetőségét is jelenti.

Éljen felszabadítónk a nagy Szovjetunió, éljen népeink megbonthatatlan barátsága.

Dr. Moholi Károly

DR. KERÉKGYÁRTÓ IMRE

Budapest

Ünnepek a nevelés folyamatában

„Hát aztán. Tudja, szaktárs, nem várhatunk mi arra, hogy csupa kitűnő, pompás emberünk legyen... azt mondta Lenin, hogy persze, jobb lenne szocialista emberekkel építeni a szocializmust. De hát mer ilyenek még nemigen vannak, csak olyannal tudunk dolgozni, akik vannak.”

Sarkadi Imre: Gál János útja

EMLÉKEZÉS és megemlékezés azonos töről fakadó szavaink, csak egy szerény igekötő tesz különbséget köztük. Lehet, hogy éppen ez az oka, hogy gyakran össze is tévesztik a kettőt, és egy szürke megemlékezéssel tudják le feladatukat az emberek, amikor pedig *emlékezniük kellene* valakire vagy valamire. A megemlékezés egy pillanatnyi megállás, néha megtorpanás csupán. Kiegészítése adósságainknak. Az *emlékezés önvizsgálat*. Számbavétele mindannak, amit megvalósítottunk abból, amit célul tűztünk magunk elé. Mérleg készítése: hívek maradtunk-e ahhoz, amire az, amire emlékezünk, kötelezne minket.

Érthető, hogy az emberek szívesebben élnek a megemlékezés könnyebb eszközével. Évente egyszer, a halottak napján kimennek a temetőbe, hogy feldíszítsék azoknak sírjait, akikkel életükben esetleg nem sokat törődtek, akikről év közben többnyire megfeledkeznek. A virágok tulajdonképpen nem is a halottaknak szólnak, hanem a szomszédos sírok élő látogatóinak. Névnapiukon meleg szeretetükről biztosítják azokat, akiket a többi napon halálra szekálnak. Madarak és fák napját rendeznek a természet köszöntésére, de a többi napon légpuskával ritkítják az énekes madarakat, kettétördelik a facsemetéket. Évfordulókon fényes ünnepeket tartanak, hogy azután elmondhassák *Sarkadi A gyáva c. regényének* hősnőjével: „s ha az ember utána-gondol, hát kiderül, hogy egyik nap úgyis éppen olyan, mint a másik”. Mindez nem jelenti, hogy a megemlékezéseknek ne lenne jelentős szerepük. Csak arra figyelmeztet, képtelenség vele az emlékezés kötelezettségét helyettesíteni pl. a szocializmus építésének harmincadik évfordulóján.

Vannak, periodikusan ismétlődnek a nevelésben, az iskola munkájában, is ünnepek és megemlékezések. Szerepüket több oldalról lehet megközelítenünk. A *neveléstudomány* azt vizsgálja, milyen szerepet töltenek be a nevelésben, a *didaktikát* megtervezésének, megszervezésének módszerei érdeklik, a *pályalélektan* figyelmét a peda-

gógus munkájára, nevelői tevékenységére fordítja velük kapcsolatban is, és azt vizsgálja, vajon mélyíti vagy lazítja-e megtartásuk pedagógusok és tanulók kapcsolatait, segítik vagy gátolják-e őket, hogy társadalmi tevékenységük céljához közelebb érjenek. A problémakör felvázolásával tulajdonképpen már meghatároztuk *a lehetőségek körét* is. Hitet tettünk arról, hogy egy-egy megemlékezés (október 6, március 15, s minden olyan alkalom, amellyel kapcsolatban ezt a Rendtartás előírja) vagy egy-egy iskolai ünnepély (november 7, április 4, az 1974/75. tanévben a harmincadik évforduló megünneplése) nevelési szempontból lehet hasznos és káros is, előbbre viheti, de vissza is vetheti a nevelők munkáját. Súlyos hiba ezért, ha egy iskolai ünnepség értékét, de bármilyen ifjúsági megmozdulás társadalmi szerepét *statisztikai mutatói* (hányan vettek részt stb.) alapján kívánjuk értékelni hatásainak *pedagógiai elemzése* helyett.

Igen élesen állítja elének a kettő különbséget a Balázs Béla stúdiónak Dózsa népe c. filmje, amelyik szándékosan kiélezve ábrázolja, hogy a megemlékezés néha ürügy a felnőtteknek, hogy önmagukat ünnepezzék, szerepeltessék magukat; a diákok pedig a kirándulások kalandjait keresik azzal a hamis szemlélettel, amely szerint minden ilyen rendezvény kikapcsolódási alkalom. Kikapcsolódáson pedig azt értik, hogy nem kötik őket a hétköznapi morális normái. Hasonló képet adott a fővárosi általános felügyelet egyik felmérése is, amikor indirekt vizsgálódással arról szereztek információkat, hogy november 7-e megünneplése a tanulók dolgozataiban „jó bulivá” egyszerűsödött, mert a próbák, a különböző társadalmi szervek ünnepélyein való részvétel annyi lógási lehetőséget biztosítottak nekik, mint soha más. Mindkét esetben az ünnepség *célját tévesztette*: távolabb vitte a tanulókat Dózsától, a Nagy Októberi Szocialista Forradalomtól, mint amennyire az ünnepség előtt voltak.

Pályalélektani szempontból éppen ezért mindenekelőtt azt lehet, és kell megállapítanunk, hogy *csak az olyan ünnepség* (megemlékezés, osztály vagy iskolai, de ifjúsági mozgalmi) *töltheti be nevelési szerepét, amelyik szervesen kapcsolódik be a nevelés folyamatába.* Ezzel szemben minden olyan ünnepség vagy akció, amelyik kellő előkészítés, előzmény nélkül, váratlanul robban be a gyerekek életébe, rombolja a nevelés eredményeit (Küldjön húsz gyereket ide vagy oda! stb.). Nem a váratlanság okozza a bajokat, mert egy rendkívüli, előre meg sem tervezhető (pl. árvíz, mezőgazdasági munka) tevékenység az élmény erejével hathat tanítványainkra. A hibák forrását abban kell keresnünk, hogy:

- *nem értik meg munkájuk társadalmi jelentőségét* (Kirendelik őket pl. valakinek a fogadására anélkül, hogy megmondanák, ki az illető, miért kell nekik tisztelegniük előtte; miért kell nekik résztvenniük a helyi tűzoltóság ünnepségén, amikor a tűzoltók nem vesznek részt azon?!);
- *nem látják, hogyan kapcsolódik munkájuk mindennapi tevékenységeikhez* (pl. ünnepélyre úgy készülnek, hogy sorozatosan hiányoznak a tanítási órákról, hetekig felbomlik a munka természetes rendje és ritmusa);
- *maguk a rendezvények csak passzív részvételt igényelnek tőlük, lényegében nem is nekik szólnak* (ez akkor is érvényes, ha szereplőként vannak jelen ünnepélyeken, ahol negyedszer, ötször hallhatják szinte szószerint ugyanazokat az ünnepi beszédek, szavakat, s ők maguk is ismételtlen ugyanazokkal a műsorszámokkal tündökölnék).

MINDEN ÜNNEPSÉG legnagyobb veszélye, hogy felszabadíthatja a frázisok gátjait. Sartre szerint „korunk büzlük a frázisoktól”. Ifjúságunk természetes ösztönnel védekezik ellenük, bár védekezése gyakran hamis vágányokra siklik. Elkülöníti magát a frázisokat puffogató felnőtt nemzedéktől. Addig nincs is hiba, amíg az az elkülönítés

- sajátos öltözködési szokásokra (farmernadrág, hajviselet),
- elkülönülő nyelvhasználatra (együtt járnak, tollat növesztenek),
- a társasági formák mellőzésére (köszönési mód, hangosság)

korlátozódik. Többnyire azonban *konform lázadássá* válik elkülönülésük, s ekkor már veszélyes területekre tévednek, mert

– egyszerre követelik hogy *a felnőtt társadalom maximálisan szolgálja ki őket* (a szülők zsebpénzzel biztosítsák felfokozott igényeik kielégítését, a pedagógusok munka nélkül szerezzenek nekik sikerélményeket), és ezzel inadekvátan *biztosítsa teljes szabadságukat* (a szülő ne sikerljon bele, hogy mivel töltik idejüket, a pedagógusok ne igényeljék figyelmüket stb.),

– *ne csak hamis konvenciók ellen, de a közösségi élet szocialista normái ellen is lázadhassanak* (közlekedési eszközökön, utcán tanúsított már-már egzisztencialista magatartásukkal),

– *cinizmussal, mosolyoghassák meg harcainkat, életünket* (a Balázs Béla stúdió már említett és a még nem említett, de bemutatott filmjei erről is tanúskodnak, tehát a feltárt hibákat nem lehet egyoldalúan a felnőttek számlájára írunk; észre kell vennünk azokat a diákokat is, akik minden nemes törekvést a sokat tapasztalt ember fennsőbbiségével hártanak el maguktól),

– és *szocialista erkölcsünk normáit is.*

Minden ünnepély, akció *interakció*, ha tehát azt akarjuk, hogy eredményes legyen, egyaránt figyelembe szükséges vennünk azokat, akik célok szolgálatát, megvalósítását tűzik eléjük, s azokat, akikben ezeknek a céloknak realizálódniuk kellene. Bármelyik tényező figyelmen kívül hagyása, a célok feladását jelentené. Számítani kell a hallgatóság életkorával is, ez különösen akkor teremt nehéz szituációt, ha az ünnepség közönségét felnőttek (hivatalos kiküldöttek, szülők, pedagógusok), alsó tagozatos és felsős gyerekek közösen alkotják. Az életkori sajátosságok, az érdeklődés irányultsága, a figyelem koncentrálásának képessége ilyenkor annyira differenciált, hogy hihetetlen erőfeszítést igényel integrálásuk. Ami könnyeket csal ki a hatévesekből, nevetésre indítja a nyolcadikosokat. Ami leköti a nagyokat, meg sem értik a kicsinyek.

Amint a pedagógia egészére, az ünnepélyek rendezésére is érvényes *az effektus törvénye*, legegyszerűbb formájában a

$$C \longleftarrow H = f$$

összefüggés. Másképpen megfogalmazva ez azt jelenti, hogy az ünnepélyek, megemlékezések, különböző társadalmi, mozgalmi akciók megtervezése és megszervezése csak *céljaik* (C) világos meghatározásával kezdődhet. A célok tisztázásával kapcsolatban rá kell mutatnunk, hogy a szovjet szociálpszichológusok az utóbbi időben egyre többet foglalkoznak *az álmunka* fogalmával és jelenségével. A Levikov A tevékenység színlelése c. tanulmányában (Lityerturnaja Gazeta 1973:47. p. 10–11.) írja: „Az álmunka sokatcú: legkedveltebb formája alighanem az aktivitás... Az álmunka nem azt jelenti, hogy valaki ölbe tett kézzel ül. Ellenkezőleg: alaposan megizzad.” Mindez azért érdekes számunkra, mert egy ünnepély, megemlékezés vagy akció az álmunka egyik legtipikusabb lehetőségét képviselheti. Van, mert lennie kell. Megrendezzük, mert valószínűleg számonkérjük. Csak arra nem fordítanak sokan gondot, hogy célja legyen, és célját szolgálja. A cél pedig ilyenkor nem lehet más, mint az ünnepély tartalmával *egy irányban ható nevelési hatás*. A pedagógiai eredmény mindig az a hatás, amit a nevelés, az oktatás, az ünnepély tanítványainkban hagy maga után.

A hatások nehezen mérhetők. Milyen mértékegységgel fejezhető ki az, amit *Bertha Bulcsu* Szeptemberi vendég c. elbeszélésének hőse mond pedagógus barátjának: „Olyan egy tanító voltál te Jóska, hogy nemcsak a gyerekeket, de a meglelt embereket is rávezetted a jóra.” Felmerül a kérdés: miért nem tudunk többet az ilyen Jóskákról? *Németh László* szerint: „Mert hisz ki is mérhetné le s nyugtázhatná azt a tizedmilli-

méter- vagy mikronnyit, amivel egy-egy tanári élet emeli meg a nemzeti műveltség szintjét” (Iskolaavatás). *Rochefort* három dolog hatását keresi:

- amit egy kígyó hagy a sziklán,
- amit egy hajó hagy a tengerben,
- amit egy férfi hagy a fiatal nőben.

Hozzátehetjük, mert kereshetjük a sas nyomát is a levegőben, *a tanárét diákjaiban*, az ünnepi beszédét a hallgatóságban. Hatásuk azonban csak tartalmas gondolatoknak lehet, agyoncsépeelt szólásoknak soha.

A cél tisztázása *a tartalom tisztázása*. Ha forradalmi évfordulót ünnepelünk, nem szólhatunk a kispolgári kényelem karosszékéből. A klasszikus mondás szerint „historia est magistra vitae”: a történelem az élet tanítómestere. Mint minden közmondás, ez is egysíkú, egyoldalúan fogalmaz meg egy igazságot éppúgy, mint magyar párja, amely szerint más kárából tanul az okos. Olyan embereket, sőt népeket mindenütt találunk, akik és amelyek szorgalmasan *megtanulták a történelmet*, olyanokat azonban Diogenes lámpásával kellene keresnünk, akik *a történelemből tanultak volna*.

Az ünnepély célját és a közösség világnézeti, politikai, erkölcsi fejlettségét, *helyzetét* kell egymásra vonatkoztatnunk, hogy meghatározhatjuk ünnepélyeink, akcióink aktuális *feladatait* (f). Nemzeti ünnepeink tartalmát nem általában állítjuk a hazafias nevelés szolgálatába. A hazafiasság problémái konkrétan és sajátos formában jelentkeznek különböző iskoláinkban. Másképp Várpalotán, Kazincbarcikán, Komlón, másképp valamelyik Balaton-parti községünkben vagy a fővárosban. Más feladattal kell megbírkoznunk olyan közösségben, amely *kötődés nélkül* él új környezetében (a modern ház tizedik emeletén, aki nemrég még tanyán, kisközségben lakott). A forradalmi emlékünnepek más feladatot hárítanak az iskolára egy politikailag fejlett, zártabb közösségben, és ismét másokat ott, ahol kis- és nagypolgári környezeti hatások, a kozmopolitizmus és a szupranacionalizmus ingerei érik a tanulókat.

Az ünnepélyek akkor töltik be nevelési, politikai funkciójukat, ha *tükröt tartanak* az ifjúság elé. Tükröt, amelyben önmagát látja. Kérdéseket fogalmaz meg neki. Kérdéseket, amelyekre a történelem kegyetlen logikája szerint és őszintén kell felelnie. Ilyen kérdések: vajon mai életformánk méltó-e azokhoz az elvekhez, amelyekért a forradalom zászlóit kibontották? Nem kell-e szégyenkezni azok előtt, akik életüket áldozták azért, hogy ma nyugodtan, kényelmesen éldegéljünk? Nem követem-e néha a legyőzöttek hamis életmodelljeit? *A kokárdák, jelvények* csak szimbólumok. Bosszantó jelenségekké válhatnak, ha csupán méltatlan viselőjük emberi gyatraságait takarják. Felmagasztosulnak, ha hitelüket tettek és hordozójuk jelleme fémjelzi.

Az ünnepélyeken, évfordulókon találkozhatni szükséges a nagy közösség (az ország, a nép) és az egyén történelmét. Mindkettőben közös, hogy *történelemmé csak az válik, amit nép és egyén átél*. Aminek csak passzív, érdektelen tanúi vagyunk, ami velünk egyidejűleg, de nélkülünk zajlik le, csak történés, krónikás esemény számunkra. Annál több egy *átélt* film vagy regény is. Az átélés megléte vagy hiánya, különböző intenzitása, foka, saját szerepünk az események sodrásában okozzák, hogy két kor- és sorstárs csak látszólag lehet egyenrangú tanúja lefutott időknek. Az emlékezés *a múlt átélése* lehet, s pszichológiailag részesévé tehet olyan eseményeknek, amelyeket egyébként csak könyvtárban, múzeumokban tanulmányozhatna a késői utód. Ezért nincs igazuk azoknak, akik a történelem tanításának nehézségét abban határozzák meg, hogy képtelenség a szemléltetés kedvéért megismételni a branyiszkói ütközetet vagy 1945. április 4-ét. A legjobb történelemtanárok a tanúi, hogy *egy-egy élményt nyújtó tanítási órán*, vagy éppen egy iskolai ünnepélyen újra meg újra *jelenné lehet varázsolni*

a messziségbe vesző múltat, hogy a jövő nemzedék magatartás-formálásának eszközévé válják.

Ehhez azonban azt is tudni kell, hogy nagy történelmi események nem esnek mindennap. Az emberek tömegének élettörténelmét éppen ezért másoknak nevetséges, apró, de intenzíven átélt *hétköznap*i ügyei alkotják. A nagy események ezeket nem boríthatják árnyékukba. Nem feledkezhetünk meg soha arról, hogy a tegnapi nagy események harcosai többek között azért is harcoltak, hogy a ma hétköznap*i* ügyeinek intézése boldogabb, igazabb világot teremtsen. Az ünnep ünneplését *lelküismeretünk vizsgálat*a teheti jogossá. Enélkül csak statisztái lehetünk mások jogos emlékezésének.

Tegyük mérelegre: miért harcoltak az ünnevelt hősök!? Vajon azért, hogy az utcán mindennapos jelenséggé válják *a gátlástalanság, az izléstelenség*? Nem hiszem, hogy az avat valakiket a forradalmárok méltó utódjává, ha a nyílt utcán olvadnak egymásba. Azt is kétkedve fogadnám, ha valaki arról kívánná meggyőzni, hogy a hősi harcok főleg azért folytak: versenyre kelhessen a meztelenség mutogatásában filmművészetünk a polgári nyugattal. Úgy hiszem, azért küzdöttek, hogy *a nagy- és kispolgári előítéleteket*, s ne ruháikat vessék le győzelmük élvezői. A kizsákmányolás kerüljön a történelem szemétdombjára, s ne lányaink *szemérme*. Szerintem nem azt akarták, hogy B. J. pesti festő és mázólo munka nélkül jusson nagy jövedelemhez, hanem azért, hogy *a munka valóban becsület és dicsőség dolga* és ne mások kijátszásának eszköze legyen. Meggyőződés, hogy a társadalmi *igazságért* harcoltak, s nem azért, hogy a Bp. P-II-21 611/1973. sz. ítélet egyszer megszülessen. A munkás- és paraszthatalom megeremtése, megszilárdítása volt a céljuk, s nem az, hogy valaki modelt álljon Galgóczi Erzsébet A vörös bárójához. És hosszú sorban folytathatnánk még ezeket a hétköznap*i* problémákat, amelyekről már azért is beszélünk, hogy ne ezekből általánosítsanak diákjaink. Ezek *a harc folytatására* ösztönöztek őket. Az ünnep méltóságából semmit sem vesz el, sőt magasra emeli, ha Illyés Gyula Dupla vagy semmi Bábjátékosával hitükké acélozzuk: „Csak az igazságtalanság háborít fel. Nem a magam ügye. A dolgok piszkossága.” Tehát nem úgy örökösök ők, mint Balóthyék unokája. Nem pazarolni válnak vetek át, hanem a célok megvalósításáért folytatandó harcot.

MINDEN ÜNNEPÉLY tartalma *a műsorban* realizálódik. Vannak iskolák, amelyek – főleg nagyobb ünnepek előtt – dilettáns színházakká válnak. Próbák és főpróbák zilálják szét a mindennapi munkát. Szereplők és főszereplők mellékfoglalkozásává válik a tanulás. Ennek a jelenségnek az az oka, hogy műsoruk nem kapcsolódik sehogy *az iskola mindennapi életéhez*. Nem illeszkedik be a nevelés folyamatába. Ráadás. Tehertétel.

Az iskolai ünnepélyek műsorát tulajdonképpen már az év elején meg kellene tervezni. A műsorszámokat így az élet adná. Tanítási órák, szakköri foglalkozások érlelnék közösségi tevékenység közben. Az irodalmi órákon, szakkörben megtanulják a szavakat. Szaváló versenyt rendezünk, s annak győztese adja elő az ünnepélyen a verset. A szakkör készül az irodalmi színpadszerű műsorszámra, énekórákon tanulják meg a műsoron szereplő énekeket stb. Az ünnepély előtt mindössze egy-két próbát kell ilyenkor tartani, azok is rövidke lehetnek, mert nem feladatuk a szerepek megtanítása. Ez a megoldás többszörösen nevelőhatású:

- a gyerekek tudatosan *készülnek* az ünnepélyre (kollektíve), annak gondolatvilágát tehát többször átélik;
- versenyeznek, hogy *a legjobb* léphessen a közösség elé (tehát nem kerül műsorra valamennyi műsorszám, csak azok, amelyek a legeredményesebb felkészülestről tanúskodnak);
- a műsorban *munkájukról*, s nem attól független szereptanulásukról adhatnak képet.

Az egyszerű, aktuális műsor így *a közösségi munka tükrévé* válik. A közösség sokoldalúan érdekelt benne: munkájának eredményeit állítja nyilvánosság elé.

A műsor legkritikusabb pontja: *az ünnepi beszéd*. Átala dől el: megemlékezés vagy emlékezés-e az egész ünnepség. Az iskolai szónoklatok tipikus hibákat termeltek ki. Ilyenek:

- az *alpátosz* (rendszerint a szónok hatódik meg tőle, hallgatói mosolyogni kényszerülnek);

- a *szólamosság* (van, aki felmondja a történelmi leckét; mások előszóban tolmácsolnak egy-egy vezércikket; van, aki a kipipálás módszerével dolgozik: Chiléről már szóltam, Közél-Keletről még néhány mondat stb.);

- *ismeretlen marad a címzett* (sokszor a politikai, társadalmi szervezetek hivatalos kiküldöttjeihez, és nem az érdekelt ifjúsághoz szól, ezért évről évre dörögnek az Auróra ágyúi, beköszönt az új világ hajnala, egy új történelmi korszak nyitánya, a tanulók számolják: mi hányszor hangzik el, mi marad ki a sokévi átlagból);

- a *terjedelmesség* (hallottam már fél, sőt teljes óráig tartó ünnepi beszédet, az ifjúság nem hallotta, csak bámult a levegőbe).

Pedagógiánk egyik alapvető tévedése, hogy következetesen összetéveszti a *lehetőségeket a valósággal*. Az ünnepélyek tervezésének, szervezésének, az ünnepi beszédnek határozott követelményeknek (kritériumoknak) kell megfelelniük ahhoz, hogy az ünnepség a *közösség élményévé* váljon. Ünnepélyek és ünnepélyek között széles skálán helyezkednek el a különbségek ebből a szempontból:

1. Van, ahol *moziban* tartják meg a rendezvényt, mert nincs más hely erre a célra. Sajnos, ilyenkor filmet is meg kell tekinteniük. A tömeglélektan törvényei érvényesülnek ilyenkor, és a tanulók akkor kezdenek kuncogni, amikor a legmeghatóbb jelenet perog a vásznon.

2. Van, ahol *tűlméretezik* a műsort, így arról emlékként az rögződik a gyerekekben, melyik percben, ki lett közülük rosszul.

3. Van, ahol sajátos *ünnepélyi stressz* keletkezik. Azokban az iskolákban, amelyekben elvett vált a lazítás: a gyerekek csinálják azt, amit akarnak, a testület legnagyobb gondja, hogy a sajátos rendezvényi fegyelmet megteremtse. (Selye: Életünk és a stressz.) Különös élmény marad meg a tanulóknál ott, ahol az ünnepélyeket, akciókat *fegyelmi eljárások* követik.

4. Van, ahol épp az ünnepségek *bomlasztják* a közösséget. Elrontják a jól alakuló szociális tanár-diák viszonyt; hetekig tart, míg vissza tudnak zökkenni a megszokott kerékvágásba stb.

Egyre több iskola van, amelyekben megteremtik a szükséges feltételeket, és élménnyé képesek tenni az ünnepélyeket, azon belül az ünnepi beszédet is, mert mindezek a tanulók életkori sajátosságaihoz alkalmazkodva egyszerre szólnak a gyermekek *értelméhez*. (Megértetik velük az adott évforduló történelmi jelentőségét, anélkül, hogy krónikásan sorolnák fel a múlt eseményeit és érzelmi világát.) Nem rombolják a hatást vulgáris aktualizálással (Nem kapcsolják hozz az utóbbi hetek minden kül- és belpolitikai eseményét.), hanem a tanulók értelméhez, életéhez szólnak. Ez teszi lehetővé, hogy külön érzélgősség nélkül hassanak a tanulók *érzelmeire* is. A tanulók képesek érzékenyen reagálni a hozzájuk intézett őszinte szavakra. A mindennapok igazolják, hogy mennyire azonosulnak szimpatikus hőseikkel:

- nem ismernek maguktól független Robinsont,
- beleélik magukat Tell Vilmos, de még a sután primitív Tenkess kapitány szerepébe is,
- s egy ünnepi beszéd után éppúgy, mint egy jó történelemtanár órája után, meg kellene mutatni nekik, merre van az ellenségük, hogy teljes átéléssel üssék és vágják.

Persze, ehhez -legfontosabb, hogy érvényesüljön a cicerói szabály: az előadók *meggyőződése* hasson a hallgatóékra.

PÁLYALÉLEKTANI szempontból csak az olyan akció értékes, amely nem önmagával ér véget. A már többször említett különbség emlékezés és megemlékezés között ezt is magába foglalja. Első lépésként az iskola vezetőségének (állami, mozgalmi vezetőinek) és a rendezés felelőseinek kell összeülniük, hogy a tanulságokat levonják, a további feladatokat meghatározzák. A tanulságok vonatkozhatnak a tervezés hibáira, sikereire, a szervezésre és a megvalósulásra. Levonásuk viszont csak akkor reális, ha megfelelő mennyiségű és minőségű adattal rendelkeznek az *ifjúság reagálása* vonatkozólag. Nem feledkezhetünk meg arról, hogy sohasem elegendő, ha va-

lami a nevelőtestületnek vagy a felnőtt közönségnek tetszett. – Az iskolában mindent azért rendezünk, szervezünk, hogy velük az ifjúság tetszését nyerhessük meg.

Tetszésen természetesen nem ízléskategóriát értünk, mert ebben az esetben talán tánclemezektől kellene minden műsort összeállítanunk. Etikailag, pszichológiailag értelmezzük. Összetevői:

- megragadta érdeklődésüket,
- magára irányította figyelmüket,
- hatni tudott értelmi, emocionális és akaratilag világra.

Az utóbbi időben rohamosan terjed valamilyen meghatározhatatlan *sznob-arisztokratizmus*. Versírók szakmailag képzett olvasóik számlájára írják, ha „költményeiket” prózai értelmetlenségnek minősítik. Filmrendezők a közönség műveletlenségén keseregnek, ha képernyőre vetített lázálmaidat meghökkenve fogadják. Pedagógusok csodálkoznak, ha arra hivatkoznak, nem a szándékuk érdekelt, hanem elért eredményük. Mindenkinek joga van ahhoz, hogy hobbjainak éljen. Erre létesülnek a hobbi-klubok. Társadalmi pénzért viszont *társadalmilag értékes*, tehát az olvasóra, a nézőre, a tanulóra ható tevékenységet kell végezni. Ehhez tetszésüket is meg szükséges nyerni.

Meg kell vizsgálni azt is, vajon az ünnepség szolgálta-e a tükör szerepet. Rá tudtuk-e döbbsíteni tanítványainkat, hogy *az életet nem lehet készen örökölni*. A tudáshoz nekik is vasszorgalomra van szükségük, a sikerekért vállalniuk kell a kudarcok gyötrelmeit is, s nekik is dönteniük kell az élet hármasság útján, amelyhez Csongorral mindannyian eljutnak egyszer:

- az embernek mindenekelőtt *élnie* kell,
- hogy munkájával arra törekedjék, hogy *megéljen*,
- ha ezt elérte, el kell döntenie, mit választ magának

a) megelégszik azzal, *hogy jól* éljen,

b) vagy azt is szeretné, hogy élete *tartalmas, gazdag és szép* legyen.

Meg kell vizsgálni, vajon az ünnepség nem a hétköznapiok *szürke unalmának kontrasztját* kívánta megteremteni. Szociológusok vizsgálata szerint korunk számtalan káros jelenségének okát abban kereshetjük, hogy az urbanizáció, a technizáció hatására tömegmértékűvé vált a felnőttség és a fiatalok közt egyaránt az unalomtól való félelem (velük nem történik semmi). Moravia írja (Az unalom): „Az unalom igen sok ember szemében a mulatságos időtöltés ellentéte, a mulatságos időtöltés pedig szórakozás, kikapcsolódás. Énszerintem viszont az unalom nem ellentéte a mulatságos időtöltésnek, sőt, azt is mondhatnám, bizonyos szempontból hasonlít hozzá, hisz az unalom, bár a maga sajátos módján, éppen szórakozásra, kikapcsolódásra vezet.”

Elgondolkodtató Adorno gondolata: minden szórakozás a saját unalom tükré. Pascal szerint pedig: *kín, hogy elfeledje önmagát. Igazat kell adnunk abban is, hogy tömegben és társaságban lehet legjobban unatkozni*. Naponként bizonyítják ezt az utcán csoportokban lődörgő, eszpresszókban, tánctermekekben bábáskodó vagy unottan egymásba kapaszkodó fiatalok. Nem véletlen épp ezért, hogy napjaink egyik legizgalmasabb, legközérdekűbb vitája (Király István: Kortárs, 1974.) a hétköznapi forradalmiságról alakult ki.

Ünnepségeink akkor töltik be funkciójukat, ha a hétköznapiok forradalmiságát tudják tudatosítani tanítványainkban. Ha felismertetjük velük, hogy társadalmunk hibáktól terhes, és sokkal könnyebb volt megváltoztatni a termelési viszonyokat, mint magát az embert, az emberi tudatot. Nekik az a feladatuk, hogy Radnóttal tudják, mikor, miben és miképp vétkezünk. Itt azonban ne álljanak meg, mert történelmi feladatuk harc az előttük járó nemzedékek hibái, vétkei ellen, és saját magatartásukkal, viselkedésükkel nem azokat kell *bővítve újratermelniük*. Harcolniuk kell az életre vonatkozó hamis elképzelések ellen még akkor is, ha ezeket az elképzeléseket egyes írók, filmesek felelőtlenül erősíteni igyekeznek bennük. Találják meg a hétköznapiok tartalmát is, lelják örömeiket a tanulásban, a családi élet, a barátság csendes óráiban.

Az ünnepélyek ehhez adjanak ösztönzést nekik, azt kell mérlegre tenni, teljesítették-e ezt a kötelezettségüket.

Az ünnepélyek ezért akkor illeszkednek be a nevelés folyamatába, ha:

- az ünnepélyt a tanulóknak rendezik, rájuk méretezik,
- felhasználják az alkalmat a külsőségek (Himnusz alatti, zászló előtti tisztelgés) tartalommal való megtöltésére,
- a közösség hitet tesz a történelmi, forradalmi örökség vállalása, méltó folytatása mellett (önvizsgálatot tart, programot határoz meg),
- és a közösség vállal felelősséget azért, hogy az ünnepi pillanatokban tett fogalmaiakat a hétköznapokban meg is valósítják.

BALTÁSI JUDIT-SZIRMAY ENDRE
Kaposvár, Tanítóképző Intézet

Olvasástechnikai és szövegértési szint mérése az 1. osztályban

(Egy komplex anyanyelvi kísérlet összehasonlító méréseredményeiből)

Több év óta tartó előkészítő munka tapasztalatainak összegezése után 1973 szeptemberében Kaposváron a Gyakorló Általános Iskola I. osztályában elkezdtük egy komplex anyanyelvi kísérlet kidolgozását. A komplexitás mindenekelőtt új szemléletet, a hagyományostól eltérő tantervi szerkezetet, valamint sajátos munkaformákat, módszereket és eljárásokat jelent. Ennek részletes kifejtése most nem feladatunk. Ebben a rövid cikkben csupán a kísérlet néhány szerény tapasztalatáról kívánunk számot adni.

Mivel jelenleg az olvasástechnika és a szövegértés fejlesztésének vizsgálatát emeljük ki, a következőket kell előrebocsátanunk:

Az 1. osztályban kezdettől fogva következetesen szorgalmaztuk – többek között – a következőket.

a) Mielőbb tanuljanak meg a tanulók *önállóan olvasni és írni*, hogy jól szervezett önálló ismeretszerzésre is képesek legyenek.

b) Igyekeztünk minél előbb kifejleszteni a tanulók *szövegfeldolgozó képességét*, hogy eredményesen vehessenek részt önálló szövegfeldolgozásban, elemzésben.

c) Sokoldalúan fejlesztettük a tanulók *produktív nyelvi képességeit*, hogy az olvasást, az írást és a beszédet a situációknak megfelelően célszerűen használhassák.

d) Az előkészítő időszakról kezdve *egységes nyelvi szemlélet* elsajátításán fáradoztunk. A részeket mindig az egészszel összefüggésben alkalmaztattuk.

e) A *nyelvi gyakorlatot, a működő nyelvet állítottuk a középpontba*. A gyakorlat és a situáció logikus összefüggése nyomán a tanulók könnyen nyomon követhetik a nyelv részrendszerének funkcióit.

f) Minden vonatkozásban *célszerű differenciálásra törekedtünk*.

Feladataink célszerű megoldása érdekében a munkát a következő fokozatok szerint osztottuk el az 1. osztályban.

Olvasásból és írásból október közepéig hagyományos tantervi tagolásban haladtunk. Attól kezdve az úgynevezett „kombinált órákat” vezettük be. Ez azt jelentette,